

לקראת שבת | פרשת האזינו

זמני יציאת השבת:

י-ם: 19:13 ת"א: 19:14

חיפה: 19:14 באר שבע: 19:14

זמני כניסת השבת:

י-ם: 17:56 ת"א: 18:18

חיפה: 18:07 באר שבע: 18:18

לקראת
שבת

וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֵט, שְׂמֹנֶת עֵבֶת כְּשִׂית, וַיִּטֵּשׂ אֱלֹהִים עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ.
דברים פרק לב

הַעֲבֹדָה טוֹבָה לַנֶּפֶשׁ

ה' את מערכת המזון של האנושות באופן שונה לחלוטין ממערכת המזון של בעלי החיים. בעלי החיים כמעט אינם צריכים להתאמץ כדי להשיג את מזונם, וודאי שלא מטל עליהם לעסוק בטפול במזון, נקיוו, תבולו ובשולו כדי שיהיה ראוי לאכילה. ה' מזמן לכל אחד מהם את מזונו בעתו. ואלו בני האדם, רב הזמן עובדים כדי שיהיה להם מה לאכל. הזמן שבו אנחנו עובדים כדי להשיג אכל, ארוף בהרבה מהזמן שבו אנו אוכלים. כל זאת עשה ה' כדי שהאדם יהיה עסוק ולא יהיה לו זמן פנוי לשעמים ובטלה, המביאים את האדם לשגעון ולחטא.

דבריו של בעל חובות הלכות מעניקים לנו ממד נוסף להעריך את גדלות ה' ועמק חכמתו, שתכנן את עולמו בהתאמה מדויקת לטבע האדם ולתכלית חייו.

"לחם - עבודה", היו קוראים פעם קצובות הפועלים בכל העולם. איש לא חשב לצעק רק "לחם", כי נפש האדם משתקקת לעשות משהו, ליצר, לעבד.

מדוע?

בעל חובות הלכות* כותב, שפרשת השבוע מספקת לנו את הפתרון: "וישמן ישרון ויבעט" - כאשר אדם משמין מרב טובה ואינו צריך להתאמץ כדי להשיג את מה שהוא רוצה, המחשבות שלו מתחילות לשוטט במקומות אחרים, והתוצאה הרסנית הן לאדם עצמו והן לסביבתו, גם מבחינה נפשית וגם מבחינה רוחנית.

לכן שתל ה' בנפש האדם דחף לעשות, ליצר, לעבד, כדי שיהיה האדם עסוק ולא יגיע למחוזות מסכנים מרב זמן פנוי. ובהתאמה, יצר

מקורות והערות

*.א. שער הבטחון, פרק ג', על פי פירוש "לב טוב".

פרשת האזינו ■ אבי רט

דור תהפכת ודור ישרים

לָעַם אֶת הָאֵמֶת. אוֹלֵי כּוֹאֵב לְשֹׁמֵעַ
אוֹתָהּ, אוֹלֵי הִיא נּוֹקֶבֶת מִדֵּי - אֲבָל
זוֹ הָאֵמֶת.

מִשֶּׁה אָמַת וְתוֹרְתוֹ אָמַת. וּמֵאֶז
יָמָיו אֲכַן חֲזִינוּ בְּקוֹרוֹת יְמֵי יִשְׂרָאֵל
בְּדוֹרוֹת רַבִּים שֶׁהָיוּ 'דוֹר תְּהַפְכֶת',
וּבְצִדָּם חֲזִינוּ בְּדוֹרוֹת רַבִּים שֶׁל 'דוֹר
יִשְׂרָיִם יִבְרָךְ'.

בְּרַגְעִים הָאֲחֵרוֹנִים לְחַיֵּי מִנִּיחַ
מִשֶּׁה לְפִתּוּחַ הָעַם אֶת מִפְתַּח
הַבְּחִירָה הַחֲפְשִׁית. מֵעֵתָה וְהִלָּאָה
יִדְרֹשׁ כָּל אֶחָד מֵהָעַם כְּפָרֹט,
וְהָעַם הַיְהוּדִי כִּכְלָל, לְהַחֲלִיט מַה
תִּהְיֶה דְרָכּוֹ, אֲמוּנָתוֹ, וְיִסוּדוֹת אֶפְיֹ
הַפְּרָטִי וְהִלְאָמִי. הָאֵם יִשְׁמַן וְיִבְעֵט,
אוֹ יִשְׁמַן וְיִשְׁבַּע וְיִבְרָךְ אֶת בּוֹרְאוֹ עַל
הַמְּזוֹן וְעַל הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה וְהַרְחֻבָּה.

יְמֵי הַדֵּיּוֹן, וְעֲשֵׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה,
רְאוּיִים לְחֻשְׁבוֹן נֶפֶשׁ פְּרָטִי וְצַבוּרִי,
לְהַתְּבוֹנְנֹת אִישִׁית וְקָלִלִית,
וְלִבְחִירָה בְּדֶרֶךְ הָאֵמֶת שֶׁהֵיְתֶה נֹר
לְרַגְלֵינוּ לְאֶרֶץ אֲלֹפֵי שָׁנַיִם - 'הַצּוֹר
תָּמִים פָּעֵלוּ כִּי כָל דְרָכָיו מִשְׁפֵּט אֵל
אֲמוּנָה וְאִין עוֹל צַדִּיק וְיִשָּׁר הוּא'.

שׁוֹנֶכֶת וְנִחַתֶּם כְּלָנוּ לְאַלְתֵּר לְחַיִּים
טוֹבִים וְלִשְׁנָה מְבֹרָכָת.

זֶה מוֹל זֶה מְצִיבָה הַפְּרָשָׁה לְפָנֵינוּ
שְׁתֵּי מְצִיאֵוֹת - הָאֲחַת שֶׁל ה';
וְהַשְּׁנִיָּה שֶׁל בֶּן הָאֲנוּשׁ.

עַל ה' תֹּאמַר הַפְּרָשָׁה - 'הַצּוֹר
תָּמִים פָּעֵלוּ כִּי כָל דְרָכָיו מִשְׁפֵּט אֵל
אֲמוּנָה וְאִין עוֹל צַדִּיק וְיִשָּׁר הוּא',
וְעַל בֶּן הָאֲנוּשׁ תֹּאמַר הַפְּרָשָׁה - 'דוֹר
עֲקָשׁ וּפְתִלְתַּל'.

אֶפְיֹם שֶׁל הַדּוֹרוֹת הַיְהוּדִיִּים - וְלֹא
מִשְׁנֵה מְתֵי בַּהֲסוּרָיָה - הִיָּה אֹפִי
שֶׁל 'דוֹר תְּהַפְכֶת'. יְהוּדִים תָּמִיד
חִפְּשׂוּ אֶת הָאֵמֶת וְגַם אֶת הָאִיֶּפְכָא
מִסְתַּבְּרָא, יְהוּדִים חִפְּשׂוּ אֶת
הַתְּמִימוֹת אֲךָ גַּם אֶת הַפְּתִלְתִּלוֹת
וְהַעֲקָשׁוֹנֹת.

אֵלוּ פְּנִיָּהֵם שֶׁל הַדּוֹרוֹת - מִצַּד אֶחָד
'זֶה דוֹר דְרָשׁוֹ מִבְּקָשֵׁי פְּנִיָּה יַעֲקֹב
סָלָה' וּמִצַּד שְׁנֵי 'דוֹר תְּהַפְכֶת' וְ'דוֹר
עֲקָשׁ וּפְתִלְתַּל'.

מִשֶּׁה רַבְּנוּ נֹצֵב בְּדַקּוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת
שֶׁל חַיֵּי וְאָמַר לְדוֹרוֹ וְלְדוֹרוֹת:
לְאֶרֶץ כָּל הַהִיסְטוֹרִיָּה תִצְטָרְכוּ
לְהַתְּמוּדָד, לְחַבֵּר בֵּין הַפְּכִים וּבֵין
קְצוּוֹת, לְאַתְּגֵר, לְהַתְּאֲמִץ, לְחַנֵּף,
לְפוֹל, לְקוּם, לְהַשְׁקִיעַ - וְלְהַמְשִׁיךְ.

מִשֶּׁה רַבְּנוּ כְּמִנְהִיג אֲחֵרָא, אוֹמֵר

א צייתו שמיא ואמלל ותשמע ארעא אמרי פומי: - ובסם כמטרא אוילפני ותקבל כטלא מימרי פרוחי מטרא דנשבין על דתאה וכרסיסי מלקושא די על עשבא: - ארי בשמא דה אנא מצלי הבו רבותא קדם אלהנא: - תקפא דשלמין עובדוהי ארי כל אורחיה דינא אלהא מהימנא דמן קדמוהי עולה לא נפיק מן קדם דנפאי וקשית הוא: - תקבילו להון לא לה בנא די פלחו לטעותא דרא דאשניו עובדוהי וראשתינו: - הא קדם ?? אתון גמלין דא עמא דקבילו

פרשת האזינו

לב * האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי: - יערף כמטר לקחי תול כמטר אמרתי בשעיתם עלי דשא וכרביבים עלי עשב: - פי שם יהוה אקרא הבו גדל לאלהינו: - הצור תמים פעלו פי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא: - שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל: - ה' הליהוה תגמלו זאת עם

ה' רבתי והיא חיבה לעצמה.

רש"י

כתרגומו: 'פרוחי מטרא', מה הרוחות הללו מחזיקין את העשבים ומגדלים אותם, אף דברי תורה מגדלין את לומדיהן. וכרביבים, טפי מטר. ונראה לי על שם שירה כחץ נקרא רביב כמו דאמר: "וובה קשת". דשא, ארברייץ (גראוגויס), עטיפת הארץ מכסה בירק. עשב, קלח אחד קרוי עשב, וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב: (ג) כי שם ה' אקרא, הרי 'כי' משמש בלשון כאשר, כמו: "כי תבואו אל הארץ", כשאקרא ואזכר שם ה', אתם הבו גדל לאלהינו וכרכו שמו. מכאן אמרו שעונין: "ברוך שם כבוד מלכותו", אחר ברכה שבמקדש: (ד) הצור תמים פעלו, אף על פי שהוא חזק כשמביא פרענות על עוברי רצונו, לא בשטף הוא מביא כי אם בדין, כי תמים פעלו. אל אמונה, לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא, ואף על פי שמאחר את תגמולם, סופו לאמן את דבריו. ואין עול, אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה. צדיק וישר הוא, הכל מצדיקים עליהם את דינו, וכך ראוי וישר להם. צדיק מפי הבריות וישר הוא וראוי להצדיקו:

(א) האזינו השמים, שאני מתרה בהם בישראל, ותהיו אתם עדים בדבר שפך אמרתי להם שאתם תהיו עדים, וכן 'ותשמע הארץ'. ולמה העיד בהם שמים וארץ? אמר משה: 'אני בשר ודם, למחר אני מת, אם יאמרו ישראל: לא קבלנו עלינו הברית, מי בא ומכחישם? לפיכך העיד בהם שמים וארץ, עדים שהם קמים לעולם, ועוד, שאם יזכו, יבואו העדים ויתנו שכרם: הגפן תתן פריה והארץ תתן וכולה, והשמים יתנו טלם, ואם יתחייבו תהיה בהם יד העדים תחלה: "ויעצר את השמים ולא יהיה מטר והארמה לא תתן את וכולה", ואחר כך: "ובאבתם מהרה", על ידי העובדי כוכבים: (ב) יערף כמטר לקחי, זו היא העדות שתעידו, שאני אומר בפניכם, תורה שנתתי לישראל שהיא חיים לעולם, כמטר הזה שהוא חיים לעולם, כאשר יערפו השמים טל ומטר. יערף, לשון יסוף, וכן 'ירעפו דשן', "יערפו טל". תול כמטר, שהכל שמחים בו, לפי שהמטר יש בו עצבים לבריות (ספרים אחרים: יש עצבים בו), כגון הולכי דרכים ומי שהיה בורו מלא יין. בשערים, לשון רוח סערה

אונקלוס

אורימא ולא חכימו הלא הוא אבויך
ואת די לה הוא עבדך ואתקנך:
ו אדכר יומין דמן עלמא אסתפל
בשני בר ובר שאל אבויך ויתני לך
סביך וימרין לך: ׀ באחסנא עלאה
עממא פכרשתה בני אנשא קיים
תחומי עממא למנן בני ישראל:
׀ ארי חלקא די עמה יעקב עבד
אחסנתה: ׀ ספיק צרביהון בארעא
מדברא ובית צחונא אתר די לית מיא

נבל ולא חכם הלא הוא אבויך קנך
הוא עשך ויכנך: שני זכר ימות עולם
בינו שנות דר ודר שאל אבויך ויגדך
וקנך ויאמרו לך: ׀ בהנחל עליון גוים
בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים
למספר בני ישראל: ׀ כן חלק יהוה
עמו יעקב חבל נחלתו: ׀ ומצאהו
בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן יסכבנהו

רש"י

ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא.
שאל אבויך, אלו הנביאים שנקראו אבות, כמו
שנאמר באלהיו: "אבי אבי רכב ישראל".
וקניך, אלו החכמים. ויאמרו לך, הראשונות:
(ח) בהנחל עליון גוים, כשהנחיל הקדוש
ברוך הוא למכעיסיו את חלק נחלתם, הציפס
ושטפס. בהפרידו בני אדם, כשהפיץ דור
הפלגה היה בקדו להעבירם מן העולם ולא
עשה כן, אלא יצב גבולות עמים, קימם
ולא אבדם. למספר בני ישראל, בשביל
מספר בני ישראל, שעתידין לצאת מבני שם,
ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שיגדו
למצרים, הציב גבולות עמים שבעים לשון:
(ט) כן חלק די עמו, למה כל זאת? לפי
שהיה חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת. ומי
הוא חלקו? עמו, ומי הוא עמו? יעקב חבל
נחלתו, והוא השלישי באבות, המשלש בג'
זכיות: זכות אבי אביו, וזכות אביו, וזכותו,
הרי ג', כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים.
והוא ובניו היו לו לנחלה, ולא ישמעאל בן
אברהם, ולא עשו בנו של יצחק: (י) ומצאהו
בארץ מדבר, אותם מצא לו נאמנים בארץ
המדבר, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועלו,
מה שלא עשו ישמעאל ויושבי הר שעיר,
שנאמר: "וירח משעיר למו, הופיע מהר
פארן". ובתהו ילל ישמן, ארץ ציה ושממה,

(ח) שחת לו וגו', כתרגומו: חבילו להון
ולא ליה. בני מומם, בניו, והשחתה
שהשחיתו היא מומם. בניו מומם, מומם
של בניו היה ולא מומו. דור עפש,
עקום ומעקל, כמו: "ואת כל הישרה
יעששו", ובלשון משנה: 'חלדה ששניה
עקומות ועקשות. ופתלתל, אנטורטליי"ש
(פעררעהט, פערוויקקעלט), כפתיל הזה
שגודלין אותו ומקיפין אותו סביבות הגדיל.
פתלתל, מן התבות הפולות, כמו: ירקרק,
אדמדם, סחחר, סגלגל: (1) הלח' תגמלו
זאת, לשון תימה, וכי לפניו אתם מעציבין,
שיש בידו ליפרע מכם, ושהטיב לכם בכל
הטובות? עם נבל, ששכחו את העשוי
להם. ולא חכם, להבין את הנוכדות, שיש
בידו להטיב ולהרע. הלא הוא אבויך קנך,
שקנך, שקנך בקן הסלעים ובארץ חזקה,
שתקנך בכל מיני תקנה. הוא עשך, אמה
באמות. ויכנך, אחרי כן בכל מיני בסיס
וכן, מכם כהנים, מכם נביאים ומכם מלכים,
כך שהכל תלוי בו: (1) זכר ימות עולם,
מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו. בינו
שנות דר ודר, דור אנוש, שהציף עליהם מי
אוקנוס, ודור המבול ששטפס. דבר אחר:
לא נתתם לכבכם על שעבר, "בינו שנות
דר ודר", להבא, שיש בידו להטיב לכם

אשרגנון סחור סחור לשכנתה אלפנון פתגמי אורקתא נטרנון קבבת עיניהון: "כנשרא דמחיש לקנה על כנוהי מתחופף פריס גדפוהי מקבלהון מנטלהון על תקוף אברהי: "בלחודיהון עתיד לאשריותהון בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולא יתקום קדמוהי פלחן טעון: "אשרגנון על תקפי ארעא ואוקלנון בות סנאהיון ויהב להון

יבונגהו יצרנהו באישון עינו: "כנשר יעיר קנו על גוזוליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו: "יהוה בדר ינחנו ואין עמו אל נבר: שלישי ירבהו על במתי נמותי כתיב ארץ ויאכל תנובת שדי וינקהו רבש מפלע ושמן

רש"י

אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים מן הנשר, שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ, לפיכך נושאן על כנפיו, אומר: 'מוטב שיכנס החץ בי ולא בכני', אף הקדוש ברוך הוא: "ואשא אתכם על כנפי נשרים", כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום על הים, היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד: "ויסע מלאך האלהים וגו', וכבא בין מחנה מצרים וגו': " (ב) 'ח' בדר, ה' - בדר ויבטח נהגם במדבר. ואין עמו אל נבר, לא היה כח באחד מכל אלהי העובדי כוכבים להראות כוח ולהלחם עמם. ורבותינו דרשוהו על העתיד, וכן תרגם אונקלוס. ואני אומר דברי תוכחה הם להעיד השמים והארץ, וזהה השירה להם לעד, שסופן לבדו ולא יזכרו הראשונות שעשה להם, ולא הנולדות שהוא עתיד לעשות להם, לפיכך צריך לישב הדבר לכאן ולכאן, וכל הענין מוסב על "וכו' ימות עולם, בינו שנות דר-ודר", מן עשה להם, וכן עתיד לעשות, כל זה היה להם לזכר: (ג) 'ירבהו על במתי ארץ', כל המקרא כתרוממו. 'ירבהו וגו', על שם שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות. ויאכל תנובת שדי, אלו פרות ארץ ישראל שקלים לנוב ולהתבשל מכל פרות הארצות. וינקהו רבש מפלע, מעשה באחד שאמר לבנו בסיכני: 'הבא לי קציעות מן

מקום ילת תנינים ויגות יענה, אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא אמרו למשה: 'הארץ נצא למדברות, מקום ציה ושקמה? כענין שנאמר: "לכתף אחרי במדבר". וסבבהו, שם סבבם והקיפם בעננים וסבבם בדגלים לארבע רוחות, וסבבו בתחתית הדר, שפחה עליהם כגיגית. ובונגהו, שם, בתורה ובינה, יצרנהו, מנחש, שרף, ועקרב ומן העובדי כוכבים. באישון עינו, הוא השחר שבעין שהמאור יוצא הימנו. ואונקלוס תרגם: "ימצאהו", 'ספיקהו כל צרכו במדבר', כמו: "ומצא להם", "לא ימצא לנו הדר". וסבבהו, 'אשרגנון סחור סחור לשכנתה', אהל מועד באמצע וד' דגלים לד' רוחות: (א) כנשר יעיר קנו, נהגם ברחמים ובחמלה פנשר הנה רחמי על בניו, ואינו נכנס לקנו פתאם, עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן, בין שוכה לתרתה, כדי שיעורו בניו ויהא בהן כח לקבלו. יעיר קנו, יעורר בניו. על גוזוליו ירחף, אינו מקביד עצמו עליהם, אלא מחפף, נוגע ואינו נוגע, אף הקדוש ברוך הוא, שדי לא מצאנוהו שגיא כח, כשבא ליתן תורה, לא נגלה עליהם מרוח אחת אלא מר' רוחות, שנאמר: "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן, ואתה מרבות קדש", "אלה מתימן בא", זו רוח רביעית. 'פרש כנפיו יקחהו, כשבא ליטלן ממקום למקום,

אונקלוס

בזת שליטי קרוין ונקסי יתבי
 כרכין תקיפין: יי תב להון בזת
 מלכיהון ושלטייהון עם עותר
 רבכיהון ותקפיהון עמא דארצהון
 ואחסנתהון עם בזת חילהון
 ומשריתהון ודם גברייהון אתשד
 כמיא: יי ועתר ישראל ובעט אצלח
 תקורף קנא נכסין ושבק פלחן אלקה
 דעברה וארגיו גרם תקיפא דפרקה:
 יי אקניאו קדמוהי בפלחן טעון
 בתועבתא ארגיו קדמוהי: יי דכחו
 לשדון דלית בהון צרוף דחלו דלא
 ידענן חדמא די מקריב אתעבידא
 לא אתעסקו בהון אבהתכון:

מחלמיש צור: יי חמאת בקר וחלב
 צאן עם חלב פרים ואילים בגיבשון
 ועתודים עם חלב פליות חטה ודם
 ענב תשתה חמר: יי וישמן ישרון ויבעט
 שמנת עבית כשית וימש אלוה עשהו
 וינבל צור ישעתו: יי יקנאהו בורים
 בתועבת וכעיסהו: יי יזבחו לשדים
 לא אלה אלהים לא ידעום חדשים
 מקרב פאו לא שערום אבתיהם:

רש"י

בשעם, ווינו"ש בלע"ז (וויינוג). ועוד יש
 לפרש שני מקראות הללו אחר תרגום של
 אונקלוס: 'אשרינון על תקפי ארעא וכו':
 (טו) עבית, לשון עבי. כשית, כמו "כשית",
 לשון: כי פסה פניו בתלבו, כאדם ששמן
 מבפנים וכסליו נכפלים מבחוץ, וכן הוא
 אומר: "ויעש פמה עלי כסל". כשית, יש
 לשון קל בלשון 'פסוי' כמו: "וכסה קלון
 פרום", ואם כתב 'כשית' דגש, היה נשמע
 כשית את אחרים, כמו: "כי פסה פניו".
 וינבל צור ישעתו, גנהו ובזהו, כמו שגאמר:
 "אחוריהם אל היכל ה' וגו'", אין נבול גדול
 מזה: (טז) יקנאהו, הכעירו חמתו ונקמתו.
 בתועבת, במעשים תעובים גנון משכב זכור
 וכשפים, שגאמר בהם "תועבה": (יז) לא
 אלה, בתרגומו: דלית בהון צרוף, אלו היה
 בהם צרוף לא היתה קנאה כפולה כמו עכשו.
 חדשים מקרב פאו, אפלו העובדי כוכבים
 לא היו רגילים בהם, עובר כוכבים שהיה
 רואה אותם, היה אומר: זה צלם יהודי. לא
 שערום אבתיהם, לא יראו מהם, לא עמדה
 שערותם מפניהם. דרך שערות האדם לעמד
 מחמת יראה, כך נדרש בספרי. ויש לפרש
 עוד "שערום", לשון "וישעירם ירקדו שם",

הקבית. הלך ומצא הדבש צף על פיה,
 אמר לו: זו של דבש היא, אמר לו:
 'השקע ירך לתוכה ואתה מעלה קציעות
 מתוכה'. וישמן מחלמיש צור, אלו זיתים של
 גוש חלב: (יד) חמאת בקר וחלב צאן,
 זה היה בימי שלמה, שגאמר: "עשרה בקר
 בריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן". עם
 חלב ברים, זה היה בימי עשרת השבטים,
 שגאמר: "ואוכלים פרים מצאן". חלב פליות
 חטה, זה היה בימי שלמה, שגאמר: "ויהי
 לחם שלמה וגו'". ודם ענב תשתה חמר,
 בימי עשרת השבטים "השותים ממזקי יין":
 (יג) כמתי ארמי, לשון גבה. שדי, לשון שדה.
 חלמיש צור, תקפו וחזקו של סלע. כשאינו
 דבוק לתבה שלא חזרו נקוד חלמיש וכשהוא
 דבוק נקוד 'חלמיש': (יד) חמאת בקר, הוא
 שומן הנקלט מעל גבי החלב. וחלב צאן,
 חלב של צאן, וכשהוא דבוק נקוד 'חלב',
 כמו "בחלב אמו". ברים, כבשים. ואילים,
 כמשמעו. בגיבשון, שמנים היו. פליות חטה,
 חטים שמנים פחלב פליות, וגסין ככוליא.
 ודם ענב, היה שותה טוב (צרוף לומר: ענב)
 וטועם יין חשוב. חמר, יין בלשון ארמי.
 חמר, אין זה שם דבר, אלא לשון משבח

י" דחלא תקיפא דבראך אתנשמתא שבקמתא פלחן אלהא דעברך: = וגלי קדם יי ויתקף רגזה מדארגיזיו קדמוהי בגיז ויגנן: = ויאמר אסלק שכתתי מנהון גלי קדמי מא זיה בסופיהון ארי דרא דאשני אנון בגניא דלית בהון הימנו: = אנון אקניאו קדמי בלא דחלא ארגיזיו קדמי בפלחן טעון ואנא אקננון בלא עם קעמא טפשא ארגנון: = ארי קדום תקיף כפשא נפק מקדמי ברגז ושצי עד שאול ערעית ואסף ארעא ועללתה ושצית עד ספי טוריא: = אסף עלהיון בישין מכתשי אשצי בהון: = נפחתי כפן ואכולי עוף וכתשי רוחין בישן ושן חיות ברא אגרי בהון

י' צור ילדך תשי ותשפח אל מחללקך: רביעי י' וירא יהוה וינאץ מפעם פניו ובנתיו: = ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם פי דור תהפכת המה בנים לא-אמן בם: = הם קנאוני בלא-אל פעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא-עם בגוי נבל אכעיסם: = כפי-אש קדחה באפי ותיקד עד-שאול תחתית ותאכל ארץ ויבלה ותלהט מוסדי הרים: = אספה עלימו רעות חצי אכלה-בם: = מון רעב ולחמי רשף וקטב מירי ושן-בהמת

ו' זעירא.

רש"י

בערה. ותיקד, בכס עד היסוד. ותאכל ארץ ויבלה, ארצכם ויבלה. ותלהט, ירושלים המיוסדת על ההרים, שנאמר: "ירושלים הרים סביב לה": (בג) אספה עלימו רעות, אספר רעה על רעה, לשון "ספו שנה על שנה", "ספות הרעה", "עולותיכם ספו על זבחיכם". דבר אחר "אספה", אכלה, כמו "פן תספה". חצי אכלה-בם, כל חצי אשלים בהם, וקללה זו לפי הפרענות לברכה היא: חצי קלים והם אינם קלים: (כד) מון רעב, אונקלוס תרגם: נפחתי כפן, ואין לי עד מוכיח עליו. ומשמו של רבי משה הדרשן מטילוש"א שמעתי: שיערי רעב, אדם פחוש מגדל שער על בשרו. מון, לשון ארמי שער, מניא, דנהה מהפך במניא. ולחמי רשף, השדים נלחמו בהם, שנאמר: "ובני רשף יגביהו עוף", והם שדים. וקטב מירי, וכריתות שד ששמו מירי. קטב, כריתה, כמו "אהי קטבך שאול". ושן-בהמת, מעשה היה והיו

שעירים הם שדים, לא עשו זבוחים שעירים הללו: (יח) תשי, תשפח. ונבוחיני דרשו: כשפא להטיב לכם, אתם מכעיסין לפניו ומתישין כחו מלהטיב לכם. אל מחללק, מוציאך מרחם, לשון "יחלל אילות", "חיל פיולדה": (ב) מה אחריתם, מה תעלה בהם בסופם. כי דור תהפכת המה, מהפכין רצונו לכעס. לא-אמן בם, אין גדולי נפרים בהם, כי הוריתים דרך טובה וסרו ממנה. אמן, לשון "ייהי אמן", נודרטור"ה בלע"ז (ערציהען, ערנעהרן). דבר אחר: "אמן", לשון אמונה בתרגומו, אמרו בסיני "נעשה ונשמע", ולשעה קלה בטלו הבטחתם ועשו העגל: (כא) קנאוני, הבעירו חמתי בלא-אל, בדבר שאינו אלה. בלא-עם, בעובדי כוכבים שאין להם שם, כמו שנאמר: "הן ארץ פשדים זה העם לא היה", ובעשו הוא אומר: "בזוי אתה מאד". בגוי נבל אכעיסם, אלו המינים, וכן הוא אומר: "אמר נבל בלבו אין אלהים": (כב) קדחה,

אונקלוס

עם חמת תנייגא דנחלין בעפרא:
 כה מקרא תתפל חרבא ומתניגא
 חרבת מותא אף עולמיהון אף
 עולמתהון ינקהון עם אגש סביהון:
 כו אמרית אחול רגזי עליהון
 ואשצנון אבטל מבני אנשא
 דוכרניהון: כז אלולפון רגזא דסנאא
 כניש דילמא יתרכרב בעל דבבא
 דילמא יימרון ידנא תקיפת לנא ולא
 מן קדם יי הות כל דא: כח ארי
 עם מאבדי עצה אנון ולית בהון
 סוכלתנו: כט אלו חפיימו אסתכלו
 בדא סברו מא יהי בספיהון:
 ל אכדין ירדוף חד אלפא ויתרין
 יערקון לרבותא אלהן ארי תקיפהון

אשלהבם עםחמת זחלי עפר:
 כה מחוץ תשבל-חרב ומחדרים אימה
 גם-בחור גם-בתולה יונק עם-איש
 שיבה: כו אמרתי אפאיהם אשביטה
 מאנוש זכרם: כז לולי בעם אויב אגור
 פני-ינפרו צרימו פני-יאמרו ידנו רמה
 ולא יהיה פעל כל-זאת: כח בייגוי אבד
 עצות המה ואין בהם תבונה: כט לוי
 חכמו ישבילו זאת יבינו לאחריהם:
 ל איכה ירדף אחד אלף ושנים יניסו
 רבבה אם-לא פיצורם מכרם ויהיה

רש"י

יחול רגזי עליהון, ולא יתכן, שאם בן
 היה לו לכתב: 'אפאיהם', אחת לשמוש,
 ואחת ליסוד, כמו: "אאנרף", "אאמקבם כמו
 פי", וקא' התיכונה אינה ראויה בו כלל.
 ואונקלוס תרגם אחר לשון הכריתא השנויה
 בספרי החולקת תבה זו לג' תבות: אמרתי
 אף אי הם, אמרתי באפי: 'אתנם באלו
 אינם, שיאמרו רואיהם עליהם: איה הם':
 (כו) לולי בעם אויב אגור, אם לא שבעס
 אויב פנוס עליהם להשחיתם, ואם יוכל
 להם וישחיתם, יתלה הגזלה בו, ובאלהיי,
 ולא יתלה הגזלה בי, וזהו שנגמר: "פן
 ינכרו צרימו", ינכרו הדבר לתלות גבורתו
 בעבודת פוכבים, שאין הגזלה שלו. פן
 יאמרו ידנו רמה ונא': (כח) כי, אותו גוי.
 אבד עצות המה ואין בהם תבונה, שאלו
 היו חכמים ישבילו זאת: "איכה ירדף וגו':"
 (כט) יבינו לאחריהם, יתנו לב להתבונן
 לסוף פרענותם של ישראל: (ל) איכה ירדף
 אחד, ממנו אלף מישאל. אם-לא פיצורם
 מכרם וי' חסידים, מכרם ומסרם בידני,
 דליבר"ר בלע"ז (איבערעבעטן):

הרחלים נושכין וממיתין. חמת זחלי עפר,
 ארס נחשים המהלכים על גחונם על העפר,
 פמים הוחלים על הארץ. זחילה, לשון
 מרוצת המים על העפר, וכן כל מרוצת דבר
 המשפסף על העפר והולף: (כח) מחוץ
 תשבל-חרב, מחוץ לעיר תשבלם חרב גיסות.
 ומחדרים אימה, כשבורח ונמלט מן החרב,
 חדרני לבו נוקפים עליו מחמת אימה, והוא
 מת והולף בה. דבר אחר: "ומחדרים אימה",
 בבית תהיה אימת דבר, כמה שנגמר: "כי
 עלה מות בחלונינו", וכן תרגם אונקלוס.
 דבר אחר: "מחוץ תשבל-חרב", על מה
 שעשו בחוצות, שנגמר: "ומספר חוצות
 ירושלים שמתם מנזחות לבשת". ומחדרים
 אימה, על מה שעשו בחדרני חדרים, שנגמר:
 "אשר זקני בית ישראל עושים בחשף
 בחדרי משכיתו": (כו) אמרתי אפאיהם,
 אמרתי בלבי אפא אותם. ויש לפרש
 "אפאיהם", אשיתם פאה, להשליכם מעלי
 הקר, ורגמתו מצינו בעזרא: "ותתן להם
 ממלכות ועממים ותחלקם לפאה", להפקר,
 וכן חברו מנחם. ויש פותרים אותו כתרגומו:

אונקלוס

מסרנו ויג אשלמנו: * ארי לא כתיקפנא תקפהון ובעלי דבכנא הוו דינגא: * ארי כפרענות עמא דסדום פרענותהון ולקותהון כעם עמרה מתהון בישין פרישי חזון ותשלמת עובדיהון כמרותהון: * הא כמרת תנינא כס פרענותהון וקריש פתני חזון אכרין: * הלא כל עובדיהון גלן קדמי גניזין ליום דינא באוצרי: * קדמי פרענותא ואנא אשלם לעדן דיגלון מארעהון ארי קריב יום תברהון ומבע דעתדי להון: * ארי ידן דינא דעמה ופרענות עברוהי

הסגירם: לא כפי לא כצורנו צורם ואיבינו פלילים: * כרימנפן סדם גפנפם ומשדמות עמרה ענבמו ענבירוש אשבלת מררת למו: * חמת תנינא יינא וראש פתנים אכור: * הלא הוא כמם עמדי חתום באוצרתי: * לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם כפי קרוב יום אידם וחש עתדת למו: * כרידין יהוה עמו ועלעבדיו יתנחם כפי יראה כפי

רש"י

וישלם להם כמעשיהם. הנקם ישלם להם גמולם. ויש מפרשים 'ישלם', שם דבר כמו 'ישלום', והוא מגזרת: "והדבר אין בהם", כמו והדבור, ואימתי אשלם להם. לעת תמוט רגלם, כשתמות זכות אבותם, שהם סמוכים עליו. כפי קרוב יום אידם, כשארצה להביא עליהם יום איד, קרוב ומזמן לפני להביא על ידי שלוחים הרבה. וחש עתדת למו, ומהר יבאו העתידות להם. וחש, כמו "מהר יחיש". עד כאן העיד עליהם משה דברי תוכחה להיות השירה הזאת לעד, כשתבא עליהם הפרענות ידעו שאני הודעתים מראש, מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין שיבאו עליהם ככלות הפרענות ככל אשר אמר למעלה: "והיה כפי יבואו עליך וגו' הברכה והקללה וגו' ושב ה' אליהם את שבותך וגו'": (לו) כרידין ה' עמו, כשישפט אותם ביסורין הללו האמורים עליהם, כמו "כי גם דיין עמים", (יז) עמים. "כי" זה אינו משמש לשון 'דהא' לתת טעם לדברים של מעלה, אלא לשון תחלת דבור, כמו "כי תבאו אל הארץ", כשיבאו עליהם משפטים הללו ויתנחם הקדוש ברוך הוא על עבדיו לשוב ולרחם עליהם. יתנחם, לשון הפך מחשבה להטיב או להרע. כפי יראה כפי

(לא) כפי לא כצורנו צורם, כל זה היה להם לאויבים להבין שהשם הסגירם, ולא להם ולאליהם הנצחון, שהרי עד הנה לא יכלו כלום אליהם כנגד צורנו, כי לא פסלענו סלעם, כל צור שבפיקרא לשון סלע. ואויבינו פלילים, ועקשו אויבינו שופטים אותנו, שהרי צורנו מכרנו להם, (ספרים אחרים: הרי שצורנו מכרנו להם): (לב) כרימנפן סדם גפנפם, מסב למעלה: אמרתי בלבי אפאיהם, אשכית זכרם, לפי שמעשיהם מעשה סדם ועמורה. שדמות, שדה תבואה, כמו: "ישדמות לא עשה אכל", "בשדמות קדון". ענבירוש, עשב מר. אשבלת מררת למו, משקה מר ראוי להם, לפי מעשיהם פרענותם, וכן תרגם אונקלוס: "ותשלמת עובדיהון כמרותהון": (לג) חמת תנינא יינא, בתרגומו: "הא כמרת תנינא כס פרענותהון", הנה כמרידות נחשים כוס משתה פרענותם. וראש פתנים, כוסם, שהוא אכור לנשוף. אויב אכרי יבא ויפרע מהם: (לד) הלא הוא כמם עמדי, בתרגומו, כסבורים הם ששכחתי מעשיהם? כלם גוונים ושומרים לפני. הלא הוא, פרי גפנם ותבואת שדמותם כמוס עמדי: (לה) לי נקם ושלם, עמי נכון ומזמן פרענות נקם

אונקלוס

צדיקיא יתפרע ארי גלי קדמויה
 דבעדן דתתקף עליהון כמת סנאה
 יהון מטלטלין ושבקיין: * וגימר אן
 דתלתהון פקיפא דהון רחיצין בה:
 * די תרב נכסיהון הו אכלין שמן
 חמר נספיהון קומון קען ונסעדתיכון
 יהון עליכון מגן: * חזו קען ארי אגא
 אגא הוא ולית אלקה בר מני אגא
 ממית ומחיה מחינא וצף מסניא ולית
 מן ידי משזיב: * ארי אתקנית בשמיא
 בית שכתתי ואמרית קים אגא
 לעלמין: * אם על חד תרין פחיו
 ברקא מסוף שמאי ועד סוף שמאי
 תתגלי חרבי ותתקף בדניא די אתיב
 פרענתיא לסנאי ולבצלי דכבי
 אשלם: * ארי גירי מדקא וחרבי

אָזַלְתָּ יְדֹ וְאַפְסָ עֲצוּר וְעוֹזֵב: לוּ וְאָמַר
 אֵי אֱלֹהֵימוּ צוּר חֲסִיוּ בּוֹ: * אֲשֶׁר חָלַב
 זְבַחֵימוּ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ וַיֵּן נְסִיכָם יִקְוּמוּ
 וְיַעֲזֹרְכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה: * לט רְאוּ א
 עֲתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאִין אֱלֹהִים עִמָּדִי
 אֲנִי אֲמִית וְאֲחִיָּה מִחֲצַתִּי וְאֲנִי אֲרַפָּא
 וְאִין מִדִּי מִצִּיל: ששׁ * כִּי־אֲשָׂא אֶל־
 שָׁמַיִם יְדִי וְאֲמַרְתִּי מִי אֲנֹכִי לְעֵלָם:
 מא אִם־שִׁנּוּתִי בְּרַק חֲרָבִי וְתֵאחֲזוּ
 בְּמִשְׁפַּטִּי דְּיִי אֲשִׁיב נֶקֶם לְצָרִי וְלִמְשַׁנְאֵי
 אֲשִׁלֵּם: * מב אֲשַׁפֵּיר חֲצִי מִדָּם וְחֲרָבִי

רש"י

דגמתי וכמוני. ואין מדי מציל, הפושעים
 בי: (מ) כי אשא אל שמים די, כי בחרון
 אפי אשא די אל עצמי בשבועה. ואמרת
 חי אנכי, לשון שבועה הוא, אני נשבע
 "חי אנכי": (מא) אם שנותי ברק חרבי,
 אם אשגן את להב חרבי, כמו למען היות
 לה ברק, פלגוד"ר (גלאנין). ותאחז במשפט
 די, להניח מדת הרחמים באויבי שהרעו
 לך, אשר אני קצפתי מעט והספא עזרו
 לרעה. דבר אחר: "ותאחז די", את מדת
 המשפט להחזיק בה לנקם נקם. אשיב נקם
 וגו', למדו רבותינו באגדה, מתוך לשון
 המקרא, שאמר "ותאחז במשפט די", לא
 כמדת בשר ודם מדת הקדוש ברוך הוא:
 מדת בשר ודם זורק חץ ואינו יכל להשיבו,
 והקדוש ברוך הוא זורק חציו ויש בידו
 להשיבם כאלו אותון בידו, שהרי ברק
 הוא חצו, שגאמר כאן "ברק חרבי, ותאחז
 במשפט די", והמשפט הזה לשון פרעניות
 הוא, בלע"ז יושטיצ"א (לויט געזעטץ
 בעשטראפען): (מב) אשפיר חצי מדם,
 האויב. וחרבי האכל בשר, בשרם. מדם

די, (כשיראה כי אזלת) יד האויב הולכת
 וחוזקת מאד עליהם ואפס בהם עצור ועוזב.
 עצור, נושע על ידי עוצר ומושל שיעצר
 בהם. עוזב, על ידי עוזב. עוצר הוא המושל
 העוצר בעם שלא ילכו מפזרים בצאתם
 לצבא על האויב, בלשון לע"ז מיינטי"ט
 (שטארק טופהטלטיין) עצור, הוא הנושע
 במעצור המושל. עוזב, מחדק, כמו "ובעזבו
 את ירושלים עד החומה", "איד לא עזבה
 עיר תהלה": (לו) ואמר, הקדוש ברוך הוא
 עליהם. אי אלהימו, עבודת פוכים שעבדו.
 צור חסיו בו, הפלע שהיו מתפסין בו
 מפני החמה והעזרה, כלומר שהיו בטוחין
 בו להגן עליהם מן הרעה: (לח) אשר
 חלב ודחילו, היו אותן אלהות אוכלים,
 שהיו מקריבים לפניהם ושותים יין נסיכם.
 יהי עליכם סתרה, אותו הצור יהיה לכם
 מחסה ומסתור: (לט) ראו עתה, הבינו מן
 הפרעניות שהבאתי עליכם ואין לכם משיע,
 ומן המשועה שאושיעכם ואין מוחה ביד.
 אני אני הוא, אני להשפיל ואני להרים. ואין
 אלהים עמדי, עומד כנגדי למחות. עמדי,

תקטול בעממיא מדם קטילן ושקנן לאַעֲדָאָה כתרין מריש סנאָה ובעל דבָּבָא: "שָׁבָחוּ עֲמִיָּא עִמָּה אַרְי פְּרַעֲנֹת עֲבֹדָהּי צִדִּיקָא יִתְפַּרַע וּפְרַעֲנֹת יִתִּיב לְסִנְאוּהִי וַיִּכְפַּר עַל אַרְצִיָּה וְעַל עִמָּה: פ"י וַאֲתָא מִשָּׁה

תֹּאכַל בְּשַׁר מִדָּם חָלַל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב: מ"ג הֲרִינֵנוּ גוֹיִם עִמּוֹ כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוּם וְנִקָּם יִשִּׁיב לְצִוְיֹו וּכְפַר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ: פ"ב שְׂבִיעֵי מִדּוּ וַיָּבֵא מִשָּׁה

רש"י

יִרְדֹּף אֶחָד מִן הָאֲמוֹת אֵלָּף מֵהֶם אִם לֹא כִי צוּרָם מְכַרְם, "כִּי לֹא כְּצוּרָנוּ צוּרָם", הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי עַד תְּכַלִּיתוּ. רַבִּי נַחֲמִיָּה דוֹרְשָׁה כִּלְפֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים: "כִּי גוֹי אֲבָד עֲצוֹת הָמָּה", כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי תַחֲלָה, עַד "וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים": (ל"ב) כִּי מִגִּזְזֵן סָרִם וּפְסָנִם, שֶׁל הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים. וּמִשְׁרָמֹת עֲמוּרָה וְגוֹ', וְלֹא יִשִּׁימוּ לָבָם לְתַלּוֹת הַגְּדֹלָה בִּי. עֲנַבְמוּ עֲנָבֵי־רוּשׁ, הוּא שְׁאָמַר: "לֹוֹלֵי כִּפְסֵס אוֹיֵב אָגוּר", עַל יִשְׂרָאֵל לְהַרְעִילָם וּלְהַמְרִירָם. לְפִיכֹף "אֲשַׁפְּלֹת מְרֹדֹת לָמוּ", לְהַלְעִיט אוֹתָם עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ לְבָנָי: (ל"ג) חֲמַת תִּנְיָנִים יִינָם, מוֹכֵן לְהִשְׁקוֹתָם עַל מַה שֶּׁעוֹשִׂין לָהֶם: (ל"ד) כְּמִסַּם עֲמֹרִי, אוֹתוֹ הַפּוֹס, שְׁנֶאֱמַר: "כִּי כּוֹס בִּיד ה' וְגוֹ'": (ל"ה) לְעַת תִּמּוֹט רִגְלֵךְ, כְּעִנְיָן שְׁנֶאֱמַר: "תִּרְמַסְנָה רִגְלֵךְ": (ל"ו) בִּי־דִין ח' עִמּוֹ, בְּלִשׁוֹן זֶה מִשְׁמַשׁ "כִּי דִין", בְּלִשׁוֹן דְּהָא', וְאֵין דִּין לִשׁוֹן יִסּוּרִין, אֶלָּא כְּמוֹ: "כִּי יָרִיב אָתָּ רִיבָם מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם, כִּי יִרְאֶה כִּי אָזַלְתָּ דָּ וְגוֹ'": (ל"ז) וְאָמַר אִי אֱלֹהֵינוּ, הָאוֹיֵב יֹאמַר: "אִי אֱלֹהֵינוּ", שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁאָמַר טִיטוֹס הַרְשָׁע כְּשֶׁגָּדַר אֶת הַסְּרָכַת, כְּעִנְיָן שְׁנֶאֱמַר: "וְתִרְא אוֹיְבָתִי וְתִכְסֶּה בּוֹשָׁה, הָאוֹמְרָה אֵלַי אִי ה' אֱלֹהֶיךָ": (ל"ח) רָאוּ עֵתָה כִּי אָנִי וְגוֹ', אֲזַ יִגְלֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשׁוּעָתוֹ וַיֹּאמַר: "רָאוּ עֵתָה כִּי אָנִי וְגוֹ", מֵאֲתִי בָּאת עֲלֵיהֶם הַרְעָה, וּמֵאֲתִי תָבֵא עֲלֵיהֶם הַטּוֹבָה. וְאֵין מִיָּד מִצִּיל, מִי שִׁיִּצִּיל אֲתָכֶם מִן הַרְעָה אֲשֶׁר אָבִיָּא עֲלֵיכֶם: (מ') כִּי אֲשָׂא אֵל שְׁמַיִם דִּי, כְּמוֹ "כִּי נִשְׂאֲתִי", תְּמִיד אָנִי מִשְׁרָה מְקוּם שְׁכִינָתִי בְּשָׁמַיִם, כְּתַרְגוּמוֹ. אֶפְסוּ חִלְשׁ

חָלַל וְשִׁבְיָה, זֹאת תִּהְיֶה לָהֶם מַעֲוֹן דַּם חִלְלִי (סְפָרִים אַחֲרִים: חִלְלִי דַם) יִשְׂרָאֵל וְשִׁבְיָה שֶׁשָּׁבוּ מֵהֶם. מֵרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב, מִפְּשַׁע תַּחֲלַת פְּרָצוֹת הָאוֹיֵב, כִּי כְּשֶׁהִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָיָה נִפְרָע מֵהָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, הָיָה פּוֹקֵד עֲלֵיהֶם עֲזוֹנִם וְעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם מֵרֹאשִׁית פְּרָצָה שֶׁפָּרְצוּ בִּישְׂרָאֵל: (מ"ג) הֲרִינֵנוּ גוֹיִם עִמּוֹ, לְאוֹתוֹ הַזְּמָן יִשְׁבְּחוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֶת יִשְׂרָאֵל: 'רָאוּ מַה שֶּׁבָחָה שֶׁל אָמָּה זֹאת שֶׁדָּבְקוּ בְּהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכֹל הַתְּלֹאוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם וְלֹא עֲזָבוּהוּ, יוֹדְעִים הִיוּ בְּטוֹבוֹ וּבְשִׁבְחוֹ'. כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוּם, שְׁפִיכוֹת דְּמֵיהֶם, כְּמִשְׁמַעוֹ. וְנִקָּם יִשִּׁיב לְצִוְיֹו, עַל הַגְּזוּל וְעַל הַחֲמָס, כְּעִנְיָן שְׁנֶאֱמַר: "מִצְרַיִם לְשִׁמָּה תִּהְיֶה, וְאֵדוּם לְמַדְבָּר שְׁמָמָה מִחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה", וְאוֹמַר "מִחֲמַס אַחִיךָ יַעֲקֹב וְגוֹ'". וּכְפַר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ, וּפְיַס אֲדָמָתוֹ וְעִמּוֹ עַל הַצְּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם, שֶׁעָשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב. וּכְפַר, לִשׁוֹן רְצוּי וּפְיַס, כְּמוֹ "אֲכַפְרָה סְפִירֹו", אֲנַחְזִיחָה לְרִגְזֵיהִ'. וּכְפַר אֲדָמָתוֹ, וְמַה הִיא אֲדָמָתוֹ? עִמּוֹ. כְּשֶׁעִמּוֹ מִתְנַחֲמִים, אֲרָצוֹ מִתְנַחֲמַת, וְכֵן הוּא אוֹמַר: "רְצִיַת ה' אֲרָצְךָ", בְּמַה רְצִיַת אֲרָצְךָ? "שִׁבְתָּ שְׁבוֹת יַעֲקֹב". בְּסִנַּיִם אַחֲרִים הִיא נְדָרְשֶׁת בְּסִפְרֵי, וְנַחֲלִקוּ בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה דוֹרֵשׁ בְּלֶה כְּנָגְדוּ יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי נַחֲמִיָּה דוֹרֵשׁ אֶת בְּלֶה כְּנָגְדוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, רַבִּי יְהוּדָה דוֹרֵשָׁה כִּלְפֵי יִשְׂרָאֵל: "אֲמַרְתִּי אִפְסֵיהֶם", כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי עַד "וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת", "כִּי גוֹי אֲבָד עֲצוֹת הָמָּה", אֲבָדוּ תוֹרָתִי, שֶׁהִיא לָהֶם עֲצָה נִכְוָּנָה. "וְאֵין בְּהֶם תְּבוּנָה", לְהַתְּבוּנָן אִיכָּה

אונקלוס

ומליל ית כל פתגמי תשבחתא קדא
קדם עמא הוא והושע בר נון:
וְשִׁצִי מִשָּׁה לְמַלְלָא ית כל פתגמיא
האלין עם כל ישראל: ^מ וְאָמַר לְהוֹן
שוו לבכון לכל פתגמיא די אנא
מסהר בכון יומא רין די תפקדנן ית
בניכון למטר למעבד ית כל פתגמי
אורימתא קדא: ^מ אַרִי לֹא פִתְגָם רְקֵא
הוא מנכון ארי הוא חייכון וכפתגמא
הדין תורכון יומין על ארעא די אתון
עברין ית ירדנא תמן למינתה: פ
^מ ומליל יי עם משה בכרן יומא קדין

וידבר את־כל־דברי השירה הזאת
באזני העם הוא והושע בן־נון:
^מ ויכל משה לדבר את־כל־הדברים
האלה אל־כל־ישראל: ^מ ויאמר אלהם
שימו לבבכם לכל־הדברים אשר אנכי
מעיד בכם היום אשר תצוים את־
בניכם לשמר לעשות את־כל־דברי
התורה הזאת: ^מ כי לא־דבר רק
הוא מכם ביהוא חייכם וכדבר הזה

תאריכו ימים עליהאדמה אשר אתם עברים את־הירדן שמה
לרשתה: פ מפטיר ^מ וידבר יהוה אל־משה בעצם היום הזה

רש"י

כאשר מתחלתו: (מו) שימו לבבכם, צריך
אדם שיהי עיניו, ואזניו ולבו מכונים לדברי
תורה, וכן הוא אומר: "בן אדם ראה בעיניך
וכאנך שמע ושים לבך וגו'", והרי דברים
קל וחמור, ומה תבנית הבית, שהוא נראה
לעינים ונמדד בקנה, צריך אדם שיהי עיניו
ואזניו ולבו מכון להבין, דברי תורה שהן
בהרין התלויין בשערה, על אחת כמה וכמה:
(מו) כי לא־דבר רק הוא מכם, לא לתנם
אתם יגיעים בה, כי הרבה שכן תלוי בה,
"כי הוא חייכם". דבר אחר: אין לה דבר
ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן
שכר, תדע לה שכן אמרו חכמים: "נאחות
לוטן תמנע, ותמנע היתה פילגש וגו'", לפי
שאמרה: "איני כדאי להיות לו לאשה, הלואי
ואהיה פילגשו", וכל כך למה? להודיע שבחו
של אברהם, שהיו שלטונים ומלכים מתאיים
לידבק בנרעו: (מח) וידבר ה' אל־משה
בעצם היום הזה, בג' מקומות נאמר "בעצם
היום הזה": נאמר בנח "בעצם היום הזה
בא נח וגו'", במקראית אורז של יום, לפי
שהיו בני דורו אומרים: "בכך וכך, אם אנו

למעלה וגבור למטה, אימת העליון על
התחתון, וכל שכן שגבור מלמעלה וחסלש
מלמטה. ודי, מקום שכנית, כמו "איש על
ידו", והיה בנדי להפרע מכם, אכל אמרתי
שחי אנכי לעולם, איני ממהר לפרע, לפי
שיש לי שהות בדבר, כי אני חי לעולם,
וכדורות אחרונים אני נפרע מהם, והיכלת
בנדי ליפרע מן המתים ומן החיים. מלה
בשר ודם שהוא הולך למות, ממהר נקמתו
ליפרע בחייו, כי שמא מות הוא או אויבו,
ונמצא שלא ראה נקמתו ממנו, אכל אני חי
לעולם ואם מותו הם ואני נפרע בחייהם,
אפרע במותם: (מא) אם שנותי ברך חרבי,
הרבה אם יש שאינם תלויים, כשאשנן ברך
חרבי ותאחו במשפט די כו', כמו שפרשתי
למעלה: (מד) הוא והושע בן־נון, שבת של
דיוגי היתה, נטלה רשות מזה ונתנה לזה,
העמיד לו משה מתרגמן ליהושע, שיהא
דורש בחייו, כדי שלא יאמרו ישראל: 'בחי
ברך לא היה לה להקים ראש', ולמה קוראהו
באן 'הושע'? לאמר שלא זכה דעתו עליו,
שאף על פי שנתנה לו גדלה, השפיל עצמו

למימר: ס סק לטורא דעבראי הדין
 טורא דנבו די בארעא דמואב די על
 אפי ירחו ורחו ית ארעא דכנען די
 אנא קהב לבני ישראל לאתקסא:
 ו ומות בטורא די אפ סלק לחמן
 ותתכנש לעמך קמא דמית אהרן
 אחוד בהור טורא ואתכניש לעמה:
 י על די שקרתון קמימרי בגו בני
 ישראל במי מצות רקס מדברא דצין
 על די לא קדשתון יתי בגו בני
 ישראל: י ארי מקבל תחזי ית ארעא
 ולחמן לא תעול לארעא די אנא יקב
 לבני ישראל: פ פ פ

לאמר: מ עלה אלהי העברים הזה
 הרנבו אשר בארץ מואב אשר על פני
 ירחו וראה את ארץ כנען אשר אני
 נתן לבני ישראל לאחזה: ו ומות בהר
 אשר אתה עלה שמה והאסף אל-
 עמיד כאשר-מת אהרן אחיך בהר
 ההר ויאסף אל-עמיו: י על אשר
 מעלתם כי בתוך בני ישראל במי-
 מריבת קדש מדבר-צין על אשר לא-
 קדשתם אותי בתוך בני ישראל: י בני
 מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא אל-הארץ אשר אני נתן
 לבני ישראל: פ פ פ

רש"י

שראית וקמדת אותה, שהפשיט משה את
 אהרן בגד ראשון והלבישו לאלעזר, וכן שני
 וכן שלישי, וראה בנו בכבודו. אמר לו
 משה: 'אהרן אחי, עלה למטה! ועלה,
 'פשט גדיך! ופשט, 'פשט רגליך! ופשט,
 'עצם עיניך! ועצם, 'קמץ פיך! וקמץ.
 והלך לו. אמר משה אשרי מי שמת במיתה
 זו: (נא) על אשר מעלתם בי, גרמתם למעל
 בי. על אשר לא-קדשתם אותי, גרמתם לי
 שלא אתקדש, אמרתם לכם: 'ודברתם אל
 הסלע', והם הכהוה, והצרכו להכותו
 פעמים, ואלו דברו עמו ונתן מימיו בלא
 הכאה, היה מתקדש שם שמים, שהיו
 ישראל אומרים: 'ימה הסלע הזה שאינו
 לשקר ולא לפרענות, אם זכה אין לו מתן
 שקר, ואם חטא אינו לוקה, כך מקים מצות
 בוראו, אנו לא כל שכן?': (נב) כי מנגד,
 מרחוק. תראה וגו', כי אם לא תראנה עכשו,
 תראנה עוד בסוף. ושמה לא תבוא, כי
 ידעתי כי חביבה היא לך, על פן אני אומר
 לך: 'עלה וראה':

מרגישין בו, אין אנו מניחין אותו ליכנס
 בתבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין פשילין
 וקרדמות ומבקעין את התבה. אמר הקדוש
 ברוך הוא: 'הריני מכניסו בחצי היום, וכל
 מי שיש בידו כח למחות, יבא וימחה'.
 במצרים נאמר: 'בעצם היום הזה הוציא
 ה'', לפי שהיו מצריים אומרים: 'בכך וכך
 אם אנו מרגישין בהם, אין אנו מניחין אותן
 לצאת, ולא עוד אלא אנו נוטלין סיפות וכלי
 זין והורגין בהם'. אמר הקדוש ברוך הוא:
 'הריני מוציאן בחצי היום, וכל מי שיש בידו
 כח למחות, יבא וימחה. אף כאן במיתתו
 של משה נאמר: 'בעצם היום הזה', לפי
 שהיו ישראל אומרים: 'בכך וכך אם אנו
 מרגישין בו, אין אנו מניחין אותו, אדם
 שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את היס,
 והוריד לנו את המן, והגיו לנו את השלו,
 והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה,
 אין אנו מניחין אותו'. אמר הקדוש ברוך
 הוא: 'הריני מכניסו בחצי היום וכו':
 (ג) כאשר-מת אהרן אחיך, באותה מיתה

הפטרת האזינו (הושע יד, ב - י; יואל ב, יא - כו; מיכה ז, יח - כ)

ב שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶגְךָ: א קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כֹּל־תְּשׂא עֵוֹן וְקַח־טוֹב וְנִשְׁלַמְהָ פְרִים שְׁפַתֵינוּ: ד אֲשׁוּר אֵלֵינוּ וְיִשְׁעֵנוּ עַל־סוּם לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לַמַּעֲשֵׂה דַיְנוּ אֲשֶׁר־בָּךְ יִרְחַם יְתוֹם: ה אֲרָפֵא מִשׁוֹבְתָם אֲהַבֶּם נִדְבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ: ו אֲהִיָּה כַּמֶּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח בְּשׁוֹשְׁנָה וְיָד שְׂרָשׁוּי בְּלִבָּנוּ: ז יִלְכוּ וְיִנְקוּתָיו וְיִהְיֵ בְנֵי־הַדָּד וְרִיחַ לֹא בְּלִבָּנוּ: ח יִשְׁבוּ יִשְׁבִּי בְּצִלּוֹ יְחִיו דָּגָן וְיִפְרָחוּ כִּגְפֵן זָכְרוּ בֵּינֵן לְבָנוּן: ט אֲפָרִים מֵה־לֵּי עוֹד לַעֲצָפִים אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרָנוּ אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנּוּ פְרִיָדְךָ נִמְצָא: י מִי חָכֵם וַיִּבֶן אֱלֹה נִבְּזָן וַיִּדְעֶם בְּיִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יְהוָה וְצַדִּיקִים יִלְכוּ בָּם וּפְשָׁעִים יִכְשְׁלוּ בָּם:

מיכה ז

י"ח מִי־אֵל כְּמוֹךָ נִשְׂא עֵוֹן וְעָבַר עַל־פְּשָׁע לְשֹׂאֲרֵי־תְּחִלָּתוֹ לֹא־הִחְזִיק לְעַד אֲפֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: י"ט יִשׁוּב יִרְחַמְנוּ וְיִכְבֹּשׂ עֹנֵוֹתֵינוּ וְתִשְׁלַח בְּמַצְלוֹת יָם כֹּל־חַפְּאֵתָם: כ תִּתֵּן אֲמַת לַעֲלֵקֵב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעַתָּ לְאַבְתָּינוּ מִיְמֵי קֶדֶם:

יואל ב

א וַיְהִי־הוּא נִתֵּן קוֹלוֹ לִפְנֵי חֵילוֹ כִּי רַב מְאֹד מִנְהֵי כִּי עָצוּם עֲשֵׂה דְבָרוֹ כִּי־נִדּוּל יוֹם־יְהוָה וְנֹרָא וּמִי וְכִלְנוּ: ב וְנִסַּע־תְּהָ נְאֻם־יְהוָה שָׁבוּ עֲדֵי בְּכָל־לִבְבְּכֶם וּבְצֹם וּבְכַכְּי וּבְמִסְפָּד: ג וְקַרְעוּ לְבַבְכֶם וְאִל־בְּגֵדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אַרְךָ אֲפִים וְרַב־חֶסֶד וְנָחַם עַל־הֲרַעָה: ד מִי יוֹדַע יִשׁוּב וְנָחַם וְהִשְׁאִיר אַחֲרָיו בְּרָכָה מִנְחָה וְנִסְדָּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ה תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קְדֹש־צוּם קְרָאוּ עֲצֵרָה: ו אִסְפוּ עַם קְדָשׁוֹ קַהֲלֵ קְבָצוֹ זִקְנִים אִסְפוּ עוֹלָלִים וַיּוֹנְקֵי שָׂדִים יֵצֵא תְּחֵן מִחֲדָרוֹ וּכְלָה מִחֲפַתָּה: ז בֵּין הָאוֹלָם וְלַמּוֹזַח יִכְבוּ הַכְּהֵנִים מִשְׁרְתֵי יְהוָה וַיֹּאמְרוּ חוּסָה יְהוָה עַל־עַמּוּךָ וְאַל־תִּתֵּן נַחֲלַתְךָ לְחֲרָפָה לְמִשְׁלַבֵּם גּוֹיִם לְמַה יֹּאמְרוּ בְּעַמִּים אֵיךְ אֱלֹהֵיהֶם: ח וַיִּקְנֵא יְהוָה לְאַרְצוֹ וַיִּחְמַל עַל־עַמּוֹ: ט וַיַּעַן יְהוָה וַיֹּאמֶר לַעֲמוֹ הִנְנִי שֹׁלַח לְכֶם אֶת־הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וּשְׁבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא־אֵתֶן אֶתְכֶם עוֹד חֲרָפָה בְּגוֹיִם: י וְאַת־הַצְּפוֹנִי אֲרַחֵק מֵעֲלֵיכֶם וְהַדְּחִיתִיו אֶל־אֲרֶץ צִיָּה וּשְׁמַמָּה אֶת־פְּנֵי אֱלֹהֵי־הַקְּדֻמָּי וּסְפוּ אֶל־הֵימָּה הֶאֱחָרוּן וְעֵלָה כְּאֲשׁוּ וְתַעַל צַחְנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת: י"א אֶל־תִּירְאֵי אֲדַמָּה גִילִי וּשְׂמַחִי כִּי־הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת: י"ב אֶל־תִּירְאוּ בְּהִמּוֹת שָׂרֵי כִּי דָשְׂאוּ

נאות מדבר כִּי־עַיִן נִשְׂאָ פְרִי־הָאָדָמָה וְגִפְנֵי נִתְּנוּ חֵילָם: ^כ וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ
 וּשְׂמֵחוּ בַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־נָתַן לָכֶם אֶת־הַמּוֹרָה לְצַדִּיקָה וַיּוֹרֵד לָכֶם גֶּשֶׁם
 מוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ בְּרֹאשׁוֹן: ^כ וּמִלֹּאֵי הַגְּרָנוֹת בָּרַךְ וְהִשְׁקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ
 וַיִּצְהַר: ^כ וְשַׁלְּמַתִּי לָכֶם אֶת־הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאָרֶזֶה הַיֶּלֶק וְהַחֲסִיל
 וְהַגֹּמֶם חִילֵי הַגְּדוֹל אֲשֶׁר שַׁלַּחְתִּי בָכֶם: ^כ וְאָכַלְתֶּם אָכֹל וְשָׂבַע וְהִלַּלְתֶּם
 אֶת־שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא־יִבְשׁוּ עַמֵּי לְעוֹלָם:
^כ וַיִּדְעוּתֶם כִּי בִקְרֵב יִשְׂרָאֵל אָנִי וְאָנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאִין עוֹד וְלֹא־יִבְשׁוּ
 עַמֵּי לְעוֹלָם: